

Milczący świadkowie zawieruchy wojennej

[...] Więc gdy umrę, dobrze mnie ocuł,
ziemio czarna, znajoma, dobra,
szeregami żałobnych topól
niechaj idzie ze mną krajobraz ...

Władysław Broniewski

Cmentarz wojenny nr 119 z I wojny światowej
- projektant Jan Szczepkowski, w centralnej
części cmentarza znajduje się figurka
św. Jana Nepomucena
z przełomu XVIII i XIX w.

Cmentarz wojenny nr 118 - "Patria"
z I wojny światowej -
usytuowany na wzgórzu "Mentlówka",
wykonany wg projektu Antona Müllera.
Pośrodku dominują 4 potężne kamienne
pylony autorstwa prof. Hoseausa

Kościół trzynawowy, bazylikowy,
neogotycki pod wezwaniem
imienia Marii.
Zbudowany w latach 1928-1930.

Krzyż przydrożny z 1935 r.
- przysiółek "Mentlówka"

Cmentarz wojenny nr 116
z I wojny światowej
- Dawidówka -
znajduje się na skraju lasu,
100 m od drogi do Ciężkowic
- autor Hans Mayer

Śmierć innych tworzy nasze życie
Leonardo da Vinci

Krwawe działania wojenne, przełomowe i jedne z największych w czasie I wojny światowej na ziemiach polskich noszą nazwę OPERACJI GORLICKIEJ.

Na Ziemi Gorlickiej zatrzymana została rosyjska machina wojenna, a odniesione w bitwie zwycięstwo państw centralnych Niemiec i Austro-Węgier było momentem przełomowym i decydującym na froncie wschodnim.

W czasie walk zniszczeniu uległy okoliczne miejscowości, miasteczka i wsie, a w nich kościoły, cerkwie, domy i zakłady przemysłowe.

Najkrwawsze walki toczono na przedmieściach i w samym mieście Gorlice oraz w Sękowej, Stróżówce, Łuźnej, Staszówce i Bieczu.

Na terenie Staszówki front ustabilizował się w styczniu 1915 r. Podobnie jak na całym froncie gorlickim, natarcie państw centralnych rozpoczęło się dokładnie o godz. 10.00.

W Staszówce rowy strzeleckie biegnęły od strony Ostruszy koło Hudzika, na górę koło Józefa Gąsiora, dalej do dworu, na Mentlówkę i pola dworskie, wzdłuż drogi do Łuźnej po jej prawej stronie, aż ku pobliskim Wiatrówkom.

Głównym punktem oporu rosyjskiego była Mentlówka. Końcem kwietnia na linię frontu zaczęły przybywać dodatkowe jednostki niemieckie i austro-węgierskie. O Staszówkę walczyły najlepsze oddziały niemieckie Gwardii Pruskiej.

W Staszówce, tak jak i w innych miejscowościach, trwały zaciekle walki. Rosjanie przygotowali się tu szczególnie dobrze do obrony. Poza typowymi zaporami z drutu kolczastego w okolicy Mentlówki założyli pola minowe. Wzgórze Staszówki miało być zdobyte łącznie z Wiatrówkami (teren Moszczenicy).

2 maja 1915 r. był dla mieszkańców Staszówki dniem wyzwolenia. Stosunek ludności do armii rosyjskiej był jednoznaczny. Okrzyknięto ją okupantem i były ku temu powody. Pogardliwa była już sama nazwa „Moskale”, którą powszechnie używano. Mnożyły się rabunki, rekwirowano konie, kozy, świny, słomę, siano, zboże. Ludzi wypędzano z domów, zajmując je na kwatery. Niekiedy w jednym spało do 100 żołnierzy. Rosjanie zabierali nawet ugotowane przez domowników jedzenie, grożąc przy tym bronią.

Dodatkową udręką przebiegu frontu była ciągła strzelanina karabinowa i armatnia. Nie było ani jednej nocy, by nie wybuchały pożary lub pociski. Mieszkańcy z wielką nadzieją oczekiwali każdej akcji ze strony armii Austro Węgier. Te wojska nazywano „naszymi”. Dlatego tyle radości przyniósł dzień wyzwolenia.

13 grudnia 1914 r. do Staszówki powróciły „nasze wojska”. W ostatni dzień grudnia 1914 r. Rosjanie łatwo opanowali okolicę. Potem front się ustabilizował, ale ciągle trwały drobne utarczki, zmiany pozycji i prace fortyfikacyjne. Tak długie pozostawanie wsi na linii frontu miało tragiczne skutki w postaci ofiar i zniszczeń wojennych.

Po przejściu frontu, tereny walk zasłane były ciałami zabitych żołnierzy. Większość z nich została prowizorycznie pochowana w płytkich grobach. Względy humanitarne i sanitarne nakazywały dokonać ewidencji i prawdziwego pochówku poległych z obu stron walczących żołnierzy.

Na terenie Staszówki znajdują się 4 cmentarze z tego okresu.

Szczególnie imponujący jest cmentarz nazwany potocznie „Patria”, oznaczony nr 118, usytuowany na wzgórzu Mentlówka (438 m npm), na południowy-zachód od centrum wsi. Widoczny jest zaraz po wyjechaniu ze Staszówki w kierunku Łuźnej. Jadąc tą drogą, musimy skręcić w prawo, w gminną asfaltową drogę, która doprowadzi nas do bramy cmentarza. Wykonany jest wg projektu Antona Müllera, pośrodku, którego dominują cztery potężne kamienne pylony autorstwa prof. Hoseausa. Dwa z nich zakończone są stalowymi mieczami odwróconymi ostrzem ku górze. Znajduje się w nim 40 mogił masowych, 8 zbiorowych rzędowych i 209 pojedynczych. Na obszarze 352 m kw. pochowano 42 Rosjan, 456 Austriaków i Węgrów oraz 282 Niemców. Polegli Niemcy pochodzili z 2-go pułku Gwardii Pruskiej, 2-go królewskiego pułku Gwardii Pruskiej, 1-go pułku Gwardii Cesarza Aleksandra. Węgrzy pochodzili z 9, 10, 11, 16 i 30 pułku honwedów.

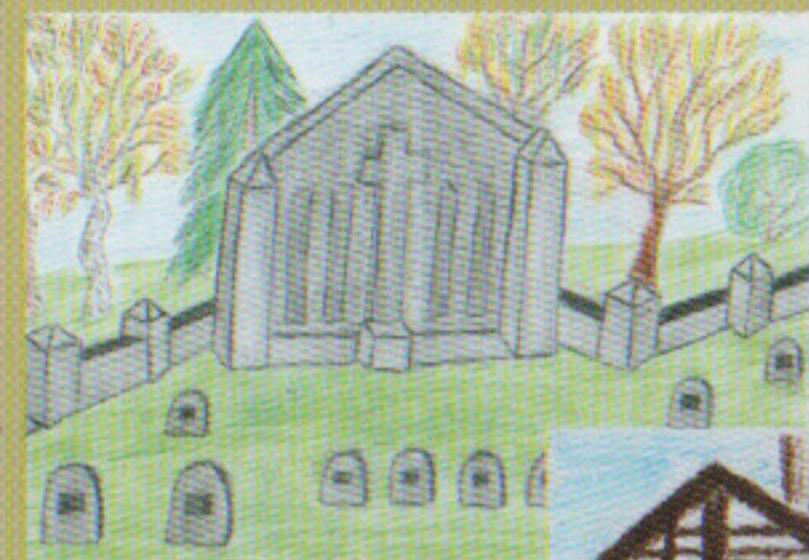
Drugi cmentarz (nr 119) o powierzchni 781 m kw. znajduje się bezpośrednio przy drodze do Łuźnej. Obejmuje on 3 mogiły masowe, 26 zbiorowych rzędowych i 17 pojedynczych. Pochowano tu 516 Rosjan. Jego projektantem był Jan Szczepkowski, artysta rzeźbiarz, absolwent zakopiańskiej Szkoły Przemysłu Drzewnego i Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W centralnej części cmentarza stoi kapliczka, w której znajduje się figurka św. Jana Nepomucena z przełomu XVIII i XIX wieku. Cmentarz otoczony jest drzewami tak, iż panuje lekki półmrok. Miejsce okala kamienny mur z drewnianą bramką.

Kolejny trzeci cmentarz (nr 117) znajduje się tuż obok drogi do Ciężkowic, po prawej stronie, zaprojektowany także przez Jana Szczepkowskiego. Wewnątrz znajduje się 25 mogił zbiorowych rzędowych i 67 pojedynczych. Na powierzchni 654 m kw. pochowano 286 Rosjan z 10 i 12 pułku.

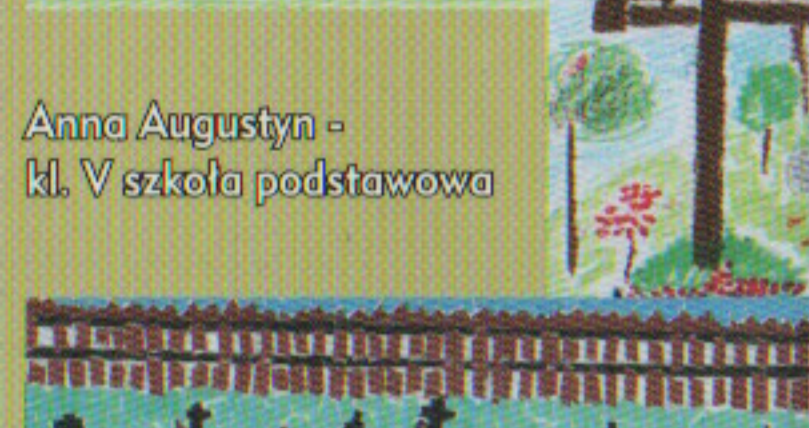
Kilkaset metrów dalej w kierunku Ciężkowic, 100 m od drogi, na skraju lasu położony jest ostatni cmentarz wojenny. Oznaczony numerem 116. Autorem projektu był Hans Mayer. Na powierzchni 938 m kw. znajduje się 4 mogiły masowe i 88 pojedynczych. Pochowano na nim 216 żołnierzy z 3 pułku grenadierów Królowej Elżbiety oraz pruskiego batalionu pionierów. Centralnym punktem cmentarza jest masywny kamienny ołtarz stanowiący jednocześnie tylną ścianę. Całość otoczona jest kamiennymi słupkami z metalową kratą. Ciekawostką jest mały pomnik kamienny autorstwa prof. Hoseausa na grobie czterech oficerów (leutnantów). Jeden z nich miał zaledwie 17 lat.

Budynek Zespołu Szkół im. Jana Pawła II

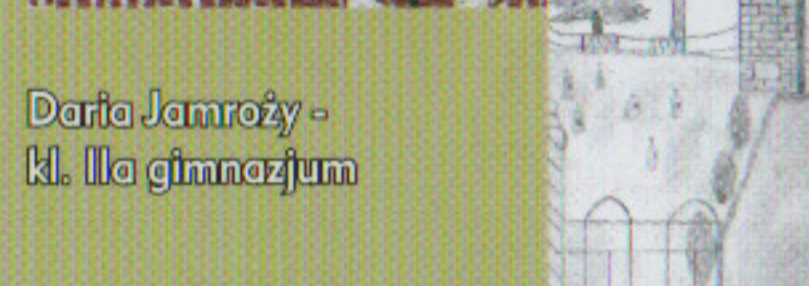
Magdalena Szczepanik -
kl. IVa szkoła podstawowa

Anna Augustyn -
kl. V szkoła podstawowa

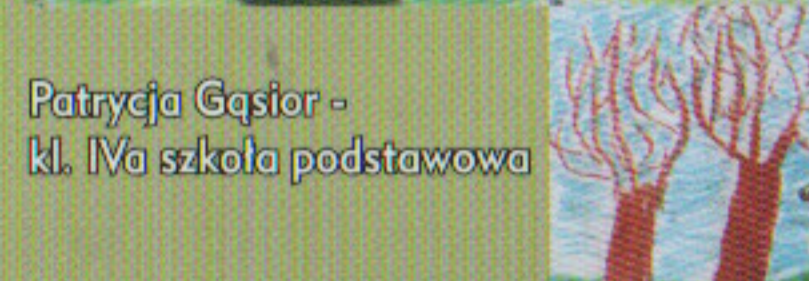
Wit Sorotowicz -
kl. I gimnazjum

Daria Jamroży -
kl. IIa gimnazjum

Sara Jamroży -
kl. V szkoła podstawowa

Patrycja Gąsior -
kl. IVa szkoła podstawowa

Justyna Szczepanik -
kl. III gimnazjum

Elżbieta Waz -
kl. I gimnazjum

Agnieszka Brach -
kl. V szkoła podstawowa

PODCHODY (fragment)

Kto świadkiem był, widoku tego nie zapomni
Kiedy szli karnym krokiem, zbrojni i ogromni
Pod niebem, co pod mglistym nalotem opalu
W pogodzie swej kryło dziwny wyrzut żalu
A przyroda spokojem złociła się słońca
Serce bezsilnym pięknem swym rozdzierająca.

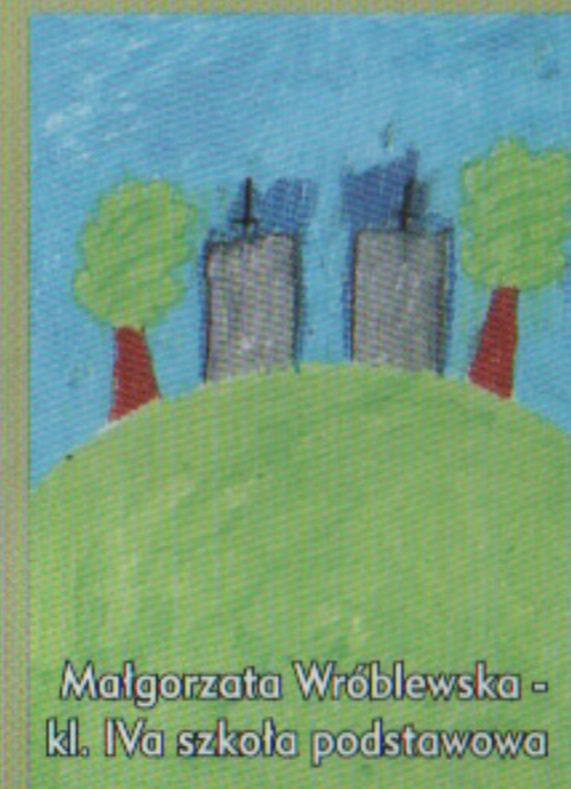
I szły szyki, szeregi, pułki i gromady
Co opróżniały miasta, wsie, osady
Bez przerwy, bez ustanku, bez chwili wytchnienia
Wszystkimi drogami, całe ludzi pokolenia
I zaczął się ogromny ten pochód pochodów
Niewidzialna, olbrzymia Wędrownka Narodów.

Mundurami trojaskich kolorów obciśli
Choć jednej były barwy ich krew, tży i myśli
Aż przyszli ... I na długie tygodnie, miesiące
Nastąpiła cisza ciężka, milczenie gniojące.

Leopold Staff

*Folder został wydany dzięki
środkom finansowym
pozyskanym
na realizację projektu
„Milczący świadkowie
zawieruchy wojennej”
z Fundacji Wspomaganie
Wsi z siedzibą w Warszawie*

**Zespół Szkół im. Jana Pawła II
w Staszówce**
38 321 Moszczenica
woj. małopolskie
tel./fax. (0-18) 3541124
e-mail: spstasz.poczta.onet.pl
Druk:
Poligrafia Redemptorystów
w Tuchowie

Małgorzata Wróblewska -
kl. IVa szkoła podstawowa

Cmentarz wojenny nr 117 z I wojny światowej -
znajduje się obok drogi do Ciężkowic,
zaprojektowany przez J. Szczepkowskiego

Jest zakątek na mapie świata, gdzie w
falujący krajobraz Pogórza Ciężkowickiego
wplotły się miejsca drogie każdemu
mieszkańcowi STASZKÓWKI.

Tutaj najmłodsze dziecko zna te miejsca,
tutaj każdy dorosły zna historię i związane z
nimi legendy. Stały się one tłem
codziennego życia staszkowian, ich dumą,
a także milczącym znakiem rozgrywa-
jących się w tym miejscu historycznych
tragedii. Omodlone mury staszowskiej
świątyni są niemy świadkiem prze-
miany, niejednego cudu, biała figurka
Świętego Wojciecha przypomina o
chrześcijańskiej tradycji tego regionu,
mnogość cmentarzy przywołuje
wspomnienie historycznej zawieruchy i
stanowi wyrazisty symbol wojennych
okrucieństw.

Tutaj historia harmonijnie splota się z
tradycją i ze współczesnością. Jasne mury
szkoły stały się miejscem, gdzie młode
pokolenie staszkowian czerpie wiedzę z tej
tradycji i historii, poznając swe korzenie
oraz dostrzegając bogactwo swojego
dziedzictwa kulturowego i piękno urokliwych
zakątków Staszkówki.

Tutaj każde dziecko jest miłośnikiem
swojej „MAŁEJ OJCZYZNY”.

Kamienna figurka św. Wojciecha,
ufundowana przez rodzinę Juszczyków z USA
na pamiątkę jego pobytu w Staszówce

Staszówce
w
Witamy